

Γνώσεις και στάσεις του γενικού πληθυσμού της Λεμεσού σχετικά με την δωρεά οργάνων

Στυλιανού Βάσω¹, Μπέλλου Παναγιώτα², Γαλάνης Πέτρος³, Χαραλάμπους Γιώργος⁴

1. Νοσηλεύτρια ΠΕ, MSc, Υποψήφια Διδάκτορας Frederick University, Κύπρος
2. Καθηγήτρια Νοσηλευτικής PhD, Frederick University, Κύπρος
3. Νοσηλευτής ΠΕ, MPH, PhD, Εργαστήριο Οργάνωσης και Αξιολόγησης Υπηρεσιών, Τμήμα Νοσηλευτικής, ΕΚΠΑ
4. Ιατρός, MSc, PhD, Διευθυντής Τμήματος Επειγόντων Περιστατικών, Γενικό Νοσοκομείο Αθηνών "ΙΠΠΟΚΡΑΤΕΙΟ" Αθηνών, Συντονιστής Μεταπτυχιακών Σπουδών Frederick University Κύπρου

DOI: 10.5281/zenodo.3259411

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Εισαγωγή: Η άγνοια του πληθυσμού σχετικά με τη δωρεά οργάνων, καθώς και η ανεπαρκής πληροφόρησή τους, επηρεάζει αρνητικά την αύξηση των δωρητών στην Κύπρο.

Σκοπός: Η εκτίμηση των γνώσεων και των στάσεων του γενικού πληθυσμού της Λεμεσού σχετικά με τη δωρεά οργάνων και των παραγόντων που επηρεάζουν την απόφασή τους.

Υλικό και Μέθοδος: Διεξήχθη μια συγχρονική μελέτη με 1200 άτομα άντρες και γυναίκες στην επαρχία Λεμεσού, της Κύπρου. Η δειγματοληπτική μέθοδος που χρησιμοποιήθηκε, ήταν η δειγματοληψία ευκολίας και η συμπλήρωση του ερωτηματολογίου έγινε ανώνυμα σε δημόσιους χώρους από τον Ιούνιο μέχρι τον Σεπτέμβριο του 2014. Η ανάλυση των δεδομένων έγινε με το IBM SPSS 21.0.

Αποτελέσματα: Οι γυναίκες με ποσοστό 56,8%, θεώρησαν περισσότερο ότι η δωρεά οργάνων σώζει ζωές ($p < 0.05$) και θα ήθελαν να γίνουν δότες οργάνων. Επιπλέον, γνώριζαν ότι υπάρχει λίστα αναμονής για τους υποψήφιους λήπτες ($p < 0.05$) και συμφώνησαν ότι για να αφαιρεθεί κάποιο όργανο από το δότη αυτός πρέπει να είναι εγκεφαλικά νεκρός, συγκριτικά με το 43,3% των ανδρών. Αντίθετα οι άνδρες με ποσοστό 40,1%, γνώριζαν περισσότερο εάν ο εγκεφαλικός θάνατος είναι αναστρέψιμος ($p < 0.05$), σε σχέση με το 34,7% των γυναικών. Οι συμμετέχοντες δήλωσαν ότι δεν είχαν ενημέρωση σχετικά με το θέμα της δωρεάς και αν υπήρξε ήταν από τα ΜΜΕ. Ακόμα η στάση της Ορθόδοξης Εκκλησίας παραμένει άγνωστη για αυτούς.

Συμπεράσματα: Δεν υπάρχει σωστή πληροφόρηση για τη δωρεά οργάνων και κατά συνέπεια υπάρχει έλλειψη δωρητών.

Λέξεις Κλειδιά: Δωρεά οργάνων, δότης, εγκεφαλικός θάνατος, μεταμοσχεύσεις, πληροφόρηση.

Υπεύθυνος αλληλογραφίας: Στυλιανού Βάσω, Θ.Ποταμιανού 52, Κάτω Πολεμίδα - Λεμεσός, Τ.Κ. 4155, Τηλ: 0035799868443, E-mail: stylianou.vas@outlook.com.

Knowledge and attitudes of the general population of Limassol, regarding organ donation

Stylianou Vaso¹, Mpellou Panayiota², Galanis Petros³, Charalambous Giorgos⁴

1. RN, MSc, PhD (c) Frederick University of Cyprus
2. Professor of Nursing PhD, Frederic University of Cyprus
3. RN, MPH, PhD, Center for Health Services Management and Evaluation, Department of Nursing, National & Kapodistrian University of Athens
4. MD, MSc, PhD, Director of Emergency Department, General Hospital of Athens "IPPOKRATIO"-Greece, Postgraduate studies coordinator, Frederick University of Cyprus

DOI: 10.5281/zenodo.3259411

ABSTRACT

Introduction: The ignorance of the population regarding organ donation and their inadequate information affect negatively the growth of donors in Cyprus.

Aim: To assess the knowledge and attitudes of the general population of Limassol, regarding organ donation and the factors that influence their decision.

Methods: A cross-sectional study was conducted with a sample of 1200 people in Cyprus, in the Limassol province. The

sampling method used was the sampling of convenience and the questionnaire completion was made anonymous in public venues from June to September 2014. Data analysis was performed with IBM SPSS 21.0.

Results: Women with 56,7%, felt that organ donation saves lives ($p < 0.05$) and would like to become organ donors. In addition, they knew that there was a waiting list for prospective recipients ($p < 0.05$) and agreed that to remove an organ from the donor he must be brain-dead compared to the 43,3% to the men. In contrast, men with 40,1% were more likely to know if brain death was reversible ($p < 0.05$), unlike women with 34,7%. The participants stated that they had no information about the issue of donation and whether they were informed by the media. Still, the attitude of the Orthodox Church remains unknown to them.

Conclusion: There is no proper information on organ donation and therefore there is a shortage of donors.

Keywords: Organ donation, donor, brain death, transplantations, information.

Corresponding Author: Stylianos Vaso, Th.Potamianou 52, Kato Polemidia- Limassol, P.C. 4155, Tel: 0035799868443, E-mail: stylianos.vas@outlook.com.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η έννοια της δωρεάς οργάνων και ιστών συνδέεται με το ευρύτερο πνεύμα του εθελοντισμού και αποτελεί πράξη ανθρωπισμού και πολιτιστικής προόδου. Η δωρεά οργάνων αποτελεί τη βασική προϋπόθεση για την πραγματοποίηση μεταμοσχεύσεων, αφού από έναν δότη μπορούν να σωθούν έως και είκοσι άνθρωποι.¹ Για να γίνει εφικτή μια μεταμόσχευση πρέπει ένα μεγάλο σύνολο κοινωνικών ομάδων αλλά και επαγγελματιών υγείας να εργαστούν συλλογικά. Αυτό θα έχει θετικό αποτέλεσμα ως προς την αύξηση των δωρητών και κατά συνέπεια στη μεταμόσχευση κάποιου οργάνου ή ιστού.²

Οι μεταμοσχεύσεις οργάνων και ιστών αποτελούν μια από τις μεγαλύτερες επιτεύξεις του 20^{ου} αιώνα. Από πειραματικές διαδικασίες, έχουν μετατραπεί σε αποδεκτές θεραπείες για ανεπάρκειες οργάνων και την ίαση άλλων σοβαρών προβλημάτων υγείας.³ Αυτό έχει ως αποτέλεσμα, κάθε χρόνο, οι

ανάγκες για διαθέσιμα όργανα να αυξάνονται συνεχώς.

Παγκοσμίως, εκατομμύρια άνθρωποι έχουν ευεργετηθεί από μια μεταμόσχευση. Ταυτόχρονα, σε ευρωπαϊκό επίπεδο, 3000 άνθρωποι χάνουν τη ζωή τους κάθε χρόνο λόγω έλλειψης διαθέσιμων οργάνων. Ως εκ τούτων, η ενημέρωση και ευαισθητοποίηση αποτελούν μέγιστη ανάγκη σε παγκόσμιο επίπεδο.⁴

Παράλληλα, αν και η διαδικασία της δωρεάς σώζει ζωές, εμπίπτει σε ηθικά διλήμματα και προβληματισμούς, τόσο από το οικογενειακό περιβάλλον του δότη όσο και από οποιονδήποτε θελήσει να γίνει δωρητής οργάνων. Η θρησκεία, το κοινωνικοοικονομικό επίπεδο καθώς και η εκπαίδευση, διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην απόφαση κάποιου να δωρίσει τα όργανά του.⁵ Επίσης, οι ταξικές ανισότητες που υπάρχουν ανά το παγκόσμιο και οι μεγάλες λίστες αναμονής προκαλούν αρνητικά κοινωνικά προβλήματα όπως την

εμπορία οργάνων και την κακομεταχείριση ανθρώπων. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα το Μάιο του 2010, ο ΠΟΥ να ψηφίσει κατευθυντήριες αρχές που αφορούν τις μεταμοσχεύσεις για την αποφυγή εκμετάλλευσης και την ύπαρξη ασφάλειας στη διαδικασία.⁶

Στην Κύπρο, λειτουργεί Μεταμοσχευτικό Κέντρο στο Γενικό Νοσοκομείο Λευκωσίας από το 2011, μετά το κλείσιμο του Παρασκευαΐδιου Ιδρύματος, ενώ γίνονται μεταμοσχεύσεις μόνο νεφρών, με αποτέλεσμα ασθενείς που χρειάζονται άλλα όργανα να μπαίνουν σε λίστες αναμονής του εξωτερικού. Χρειάζονται μεγάλες προσπάθειες για ανάπτυξη σωστών υποδομών και εκπαίδευση κατάλληλου προσωπικού (ιατρών-νοσηλευτών) για την εξέλιξη και ανάπτυξη του τομέα των μεταμοσχεύσεων στην Κύπρο. Η Κύπρος παρόλο που κατέχει την πρωτιά στις μεταμοσχεύσεις νεφρών από ζώντες δότες, βρίσκεται στις τελευταίες θέσεις των μεταμοσχεύσεων από εγκεφαλικά νεκρούς δότες.⁷

Όλες οι προσπάθειες πρέπει να γίνουν συλλογικά από όλους τους αρμόδιους φορείς. Αυτό θα έχει ως αποτέλεσμα να υπάρξει καλύτερη, έγκυρη και συνεχής πληροφόρηση του πληθυσμού της χώρας μας και την ανάπτυξη στον εν λόγω τομέα. Έρευνες έχουν δείξει ότι η σωστή εκπαίδευση των επαγγελματιών υγείας θα μπορέσει να εμφυσήσει τη θετική στάση προς το κοινό και να αλλάξει τα δεδομένα στις μεταμοσχεύσεις.⁸

Αυτό θα βοηθήσει πολύ συνανθρώπους μας που είναι σε λίστες αναμονής τόσο στην Κύπρο όσο και στο εξωτερικό να κερδίσουν το δικαίωμα της συνέχισης της ζωής.

ΣΚΟΠΟΣ

Ο σκοπός της παρούσας μελέτης ήταν η εκτίμηση των γνώσεων και των στάσεων του γενικού πληθυσμού της Λεμεσού σχετικά με τη δωρεά οργάνων. Αυτή η ανάγκη δημιουργήθηκε λόγω ανεπαρκούς πληροφόρησης του πληθυσμού της Κύπρου για την παρούσα κατάσταση όσον αφορά το θέμα.

ΥΛΙΚΟ ΚΑΙ ΜΕΘΟΔΟΣ

Η παρούσα συγχρονική μελέτη διεξήχθη στην Λεμεσό. Η διάθεση των ερωτηματολογίων έγινε σε δημόσιους χώρους συγκέντρωσης πολιτών και σε δημόσιες υπηρεσίες. Το δείγμα ήταν 1200 άτομα, ενήλικες άντρες και γυναίκες, όλων των μορφωτικών επιπέδων. Η συλλογή των δεδομένων για την έρευνα διήρκησε από τον Ιούνιο – Σεπτέμβριο του 2014.

Η δειγματοληπτική μέθοδος που χρησιμοποιήθηκε, ήταν η δειγματοληψία ευκολίας. Αυτή η μέθοδος θεωρείται η φτωχότερη προσέγγιση, επειδή δεν υπάρχει έλεγχος του υποκειμενικού στοιχείου και του συστηματικού σφάλματος. Επίσης, υπήρξαν περιορισμοί στην έρευνα καθώς το δείγμα ήταν από μια επαρχία της Κύπρου μόνο.

Ακόμα, το δείγμα αφού βρισκόταν σε δημόσιους χώρους, η συγκέντρωση για τη συμπλήρωση του ερωτηματολογίου ήταν δύσκολη.

Ωστόσο, αυτή η προσέγγιση χρησιμοποιείται συχνότερα σε ποιοτικές και ποσοτικές νοσηλευτικές έρευνες. Τα υποκείμενα, που είναι διαθέσιμα, συμμετέχουν στην έρευνα μέχρι να συμπληρωθεί ο επιθυμητός αριθμός του δείγματος. Η μέθοδος αυτή παρά τους κινδύνους που εμπεριέχει, είναι πολύ χρήσιμη για τη διερεύνηση φαινομένων. Επίσης, είναι χαμηλή σε κόστος, έχει μεγάλη πρόσβαση στις πληροφορίες και χρειάζεται μικρός χρόνος συλλογής δεδομένων.⁹

Για τη συγκέντρωση των δεδομένων, χρησιμοποιήθηκε ένα ερωτηματολόγιο αυτοαναφοράς έπειτα από την έγγραφη άδεια των δημιουργών του.¹⁰ Το ερωτηματολόγιο συμπεριλάμβανε μικρότερο αριθμό ερωτήσεων, αφού μετά από μια πιλοτική μελέτη 10 ατόμων βρέθηκαν δυσκολίες σε ορισμένους όρους. Στο ερωτηματολόγιο συμπεριλαμβάνονται δημογραφικά στοιχεία, γνώσεις σχετικά με τη δωρεά, εμπειρία δωρεάς οργάνων και πρόθεση δωρεάς.

Ο χρόνος που δόθηκε για τη συμπλήρωση του ερωτηματολογίου ήταν 10 λεπτά και οι συμμετέχοντες ερωτήθηκαν προφορικά αν επιθυμούν να συμμετέχουν. Η διάθεση του ερωτηματολογίου έγινε μετά από την εξασφάλιση έγκρισης- άδειας από την Εθνική

Επιτροπή Βιοηθικής Κύπρου (αριθμός Φακ: ΕΕΒΚ ΕΠ2014.01.105) και το γραφείο Προστασίας Προσωπικού Χαρακτήρα.

Η βαθμολογία Γνώσεων εκτιμήθηκε από τις ορθές απαντήσεις της ενότητας «Α. Γνώσεις σχετικά με τη Δωρεά Οργάνων». Κάθε ορθή απάντηση κωδικοποιήθηκε με «1» και κάθε λανθάνουσα ή η άγνοια απάντησης (=Δεν Γνωρίζει) με «0». Ακολούθησε για κάθε συμμετέχοντα: α) άθροιση των κωδικοποιημένων τιμών, β) διαίρεση του αθροίσματος με το πλήθος των ερωτήσεων (=12) και γ) πολλαπλασιασμός x100 ώστε να εξαχθεί σε εκατοστιαία κλίμακα (0-100). Μεγαλύτερες τιμές δηλώνουν περισσότερες γνώσεις. Θεωρητικά, όσοι έχουν $\geq 60\%$ ήταν σε καλύτερο επίπεδο από τους υπόλοιπους, καταδεικνύοντας ότι είχαν απαντήσει σωστά στην πλειοψηφία των ερωτήσεων τουλάχιστον σε έξι στις δέκα.^{11,12,13,14}

Η ανάλυση των δεδομένων της μελέτης έγινε με το IBM SPSS 21.0. Εκτιμήθηκαν οι συντελεστές αξιοπιστίας και εσωτερικής συνέπειας Cronbach's των κλιμάκων στάσεων και στη συνέχεια ακολούθησε εκτίμηση της βαθμολογίας Γνώσεων (scoring) και έλεγχος κανονικότητας της μέσω της διαγραμματικής μεθόδου κατά Blom (Q-Q). Υπολογίστηκαν κατανομές συχνοτήτων των χαρακτηριστικών των 1200 συμμετεχόντων. Στις εκτιμήσεις σχετικών συχνοτήτων υπολογίστηκαν για τον έλεγχο διαφοράς τους και τα 95% διαστήματα εμπιστοσύνης με

τεχνικές bootstrap, ενώ κατά περιπτώσεις χρησιμοποιήθηκε η χ^2 δοκιμασία (σε κατηγορικά δεδομένα) ή η ανάλυση διακύμανσης. Έλεγχοι διαφοροποίησης της κλίμακας Γνώσεων ως προς διάφορα χαρακτηριστικά των συμμετεχόντων, έγιναν με τη μέθοδο ανάλυσης διακύμανσης, καθώς η ετερογένεια ελέγχθηκε με τη μέθοδο Levene. Η διαφορά μεταξύ υψηλής και χαμηλής κλίμακας Γνώσεων (<60% και 60%+) ως προς τα χαρακτηριστικά τους ελέγχθηκε με τον έλεγχο χ^2 . Ως αποδεκτό επίπεδο σημαντικότητας καθορίστηκε το 0,05.

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

Από το ερωτηματολόγιο, η ενότητα «B. Εμπειρία Δωρεάς Οργάνων» καθόριζε την ερώτηση σχετικά με τη δωρεά με διατύπωση «B5. Εσείς θα γινόσασταν ποτέ δωρητής οργάνων;». Οι 684 (57%) συμμετέχοντες στη μελέτη απάντησαν καταφατικά (=ναι) και 478 (39,8%) αρνητικά (=όχι). Οι 684 (57%) απάντησαν έτσι στην ενότητα «Γ. Πρόθεση Δωρεάς» και συμπλήρωσαν το σχετικό ερωτηματολόγιο «Γ. Θα γινόμεν δωρητής γιατί:» των 8 ερωτήσεων, ο έλεγχος εσωτερικής συνέπειας των απαντήσεων σε διαβαθμισμένη 5-βαθμη κλίμακα Likert έδωσε συντελεστή Cronbach $\alpha=0,603$. Αντίστοιχα, οι 478 (39,8%) που απάντησαν αρνητικά στη δωρεά οργάνων, συμπλήρωσαν το σχετικό ερωτηματολόγιο «Δ. Δεν θα

γινόμεν δωρητής γιατί:» των 8 ερωτήσεων, όπου ο έλεγχος εσωτερικής συνέπειας των απαντήσεων σε διαβαθμισμένη 5-βαθμη κλίμακα Likert έδωσε συντελεστή Cronbach $\alpha=0,663$.

Ο πληθυσμός της έρευνας ήταν 1200 άτομα γενικού πληθυσμού, 519 άντρες και 681 γυναίκες. Το ποσοστό του πληθυσμού με επίπεδο πανεπιστημιακής μόρφωσης ήταν το πιο υψηλό με ποσοστό 52,4%. Στον πίνακα 1, παρουσιάζονται τα δημογραφικά στοιχεία του πληθυσμού.

Στον πίνακα 2, παρουσιάζεται η συχνότητα απαντήσεων στις ερωτήσεις γνώσεων σχετικά με τη δωρεά οργάνων. Το 67,7% ($p<0.05$) απάντησε λάθος ή δεν γνώριζε τη θέση της Εκκλησίας, σε αντίθεση με το 33,3% που απάντησε σωστά. Το 59,7% ($p<0.05$) απάντησε θετικά ότι πρέπει κάποιος να είναι απόλυτα υγιής για να γίνει δωρητής, ενώ 40,3% απάντησε λανθασμένα ή δεν γνώριζε. Επίσης το 80,6% απάντησε σωστά ότι υπάρχει λίστα αναμονής για τους λήπτες($p<0.05$), με ένα μικρό ποσοστό 19,5% να δίνει λάθος απάντηση ή δεν γνώριζε. Το 50,4% απάντησε ορθά, ότι για την αφαίρεση κάποιου οργάνου, ο ασθενής πρέπει να είναι εγκεφαλικά νεκρός($p<0.05$), με ποσοστό 49,6% να δίνει λάθος απάντηση ή δεν γνώριζε. Ποσοστό 67,2% ($p<0.05$) απάντησε σωστά ότι ο δότης εξετάζεται για μεταδιδόμενα νοσήματα σε αντίθεση με το χαμηλό ποσοστό 32,8% να διαφωνεί ή να μην

γνωρίζει. Ακόμα 69,1% και 45,5% αντίστοιχα ($p<0.05$), γνωρίζει ότι μπορεί να αλλάξει γνώμη κάποιος αν έχει δηλώσει δωρητής οργάνων και ότι κάποιος μπορεί να γίνει δωρητής ανεξαρτήτου ηλικίας, ενώ το 25,7% και 25,8% δεν γνωρίζει. Μεγάλο ποσοστό 57,7% ($p<0.05$), απάντησε λανθασμένα ή δεν γνώριζε ότι μπορεί να προκαθορίσει που θα δοθούν τα όργανα του σε περίπτωση εγκεφαλικού θανάτου, σε σχέση με το μικρό ποσοστό 28,9% που απάντησε ορθά. Σημαντικά μεγάλο ποσοστό 93,4% ($p<0.05$) συμφώνησε ότι η δωρεά οργάνων σώζει ζωές σε αντίθεση με το 6,6% που διαφώνησε με την δήλωση ή δεν γνώριζε. Ποσοστό 62,2% ($p<0.05$) δεν γνώριζε αν σε περίπτωση εγκεφαλικού θανάτου οι συγγενείς αποφασίζουν αν θα δωρίσουν τα όργανα του ασθενή ή απάντησε λανθασμένα, με ποσοστό 37,8% να γνωρίζει την σωστή απάντηση. Ποσοστό 62,7% ($p<0.05$) δεν γνώριζε αν ο εγκεφαλικός θάνατος είναι αναστρέψιμος ή απάντησε λάθος, σε σχέση με το 37,3% που απάντησαν ορθά.

Οι πηγές ενημέρωσης που έχουν δηλώσει οι συμμετέχοντες, όσο αφορά τη δωρεά οργάνων, έδειξαν ότι ένα μεγάλο ποσοστό 47,1% ήταν ενημερωμένο από τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης, το 30,6% από φιλικό περιβάλλον, το 11% και 0,8% από το γιατρό και τις σπουδές τους αντίστοιχα. Επίσης ένα μεγάλο ποσοστό 31,5% , δήλωσε ότι δεν είχε λάβει ενημέρωση.

Στον πίνακα 3, παρουσιάζεται ο βαθμός συμφωνίας όσον εξέφρασαν πρόθεση να γίνουν δωρητές σε ερωτήσεις προσωπικών στάσεων. Το 52,3% των γυναικών ($p<0.05$), συμφώνησε απόλυτα ότι ο λόγος που θα γινόταν δωρητής είναι γιατί θα ήθελε πραγματικά να βοηθήσει τον συνάνθρωπό του. Όσο ανεβαίνει η γνώση και η ηλικία τα ποσοστά 39,5%, 34,5% και 44,7% (σημαντικά μεγαλύτερη συχνότητα $p<0.05$), διαφώνησαν απόλυτα ότι επηρεάστηκαν ή ευαισθητοποιήθηκαν από συγγενικό ή φιλικό πρόσωπο που είναι δότης ή χρειάστηκε μόσχευμα και θα γίνονταν δότες μόνο για κάποιο δικό τους άτομο. Ακόμα ποσοστά 37,3% και 32,7% των γυναικών αντίστοιχα (σημαντικά μεγαλύτερη συχνότητα $p<0.05$), συμφώνησαν ότι ο τίτλος του δωρητή τους δίνει ικανοποίηση και περηφάνια και ότι ένα όργανο τους θα παραμείνει ζωντανό και μετά τον θάνατο τους.

Στον 4 πίνακα αντίθετα παρουσιάζεται ο βαθμός συμφωνίας όσον δεν εξέφρασαν πρόθεση να γίνουν δωρητές σε ερωτήσεις προσωπικών στάσεων. Με ποσοστά 40,3%, 41,1%, 37,9% και 37,7% (σημαντικά μεγαλύτερη συχνότητα $p<0.05$), δήλωσαν ότι συμφωνούν ότι φοβούνται, δεν εμπιστεύονται τις οργανώσεις και τους γιατρούς για το πώς θα τους συμπεριφερθούν, γνωρίζοντας ότι είναι δότες

και δεν θα χρησιμοποιηθούν σωστά τα μοσχεύματα.

Επίσης, ένα ποσοστό 37,1% και 44,9% των ανδρών συμφώνησε (σημαντικά μεγαλύτερη συχνότητα $p < 0.05$), ότι το αμέλησαν, δεν το έχουν σκεφτεί σοβαρά και ότι δεν είναι ακόμα συνειδητοποιημένοι για το θέμα. Ποσοστό 42,1% (σημαντικά μεγαλύτερη συχνότητα $p < 0.05$), αμφισβήτησε τον εγκεφαλικό θάνατο και συμφώνησε ότι η ελπίδα για ζωή υπάρχει ως την τελευταία στιγμή, σε αντίθεση με το 20,8% που διαφωνεί με την δήλωση. Ωστόσο 44,2% των γυναικών (σημαντικά μεγαλύτερη συχνότητα $p < 0.05$), διαφώνησε ότι αδιαφορεί και δεν τους αφορά το θέμα της δωρεάς.

ΣΥΖΗΤΗΣΗ

Η βιβλιογραφία σχετικά με τις γνώσεις και στάσεις του γενικού πληθυσμού μιας χώρας σχετικά με την δωρεά οργάνων είναι πολύ φτωχή. Ωστόσο υπάρχουν παρόμοιες έρευνες που αφορούν συγκεκριμένο πληθυσμό.

Η παρούσα μελέτη έδειξε ότι το 93,4% συμφωνεί ότι η δωρεά οργάνων σώζει ζωές. Σε παρόμοια έρευνα της Κωνσταντίνου¹⁰ στην Ελλάδα, ποσοστό 100% των νοσηλευτών θεώρησε ότι σώζει ζωές.¹⁰ Επίσης, σε έρευνα των Τσαβδάρου και συν.,¹⁵ στην Ελλάδα, ανάμεσα σε φοιτητές νοσηλευτικής, ποσοστό 90,5% είχαν θετική στάση απέναντι στο θέμα της δωρεάς.¹⁵ Σε έρευνα των Feroz και συν.,¹⁶ στο Πακιστάν,

το 81,6% των φοιτητών της ιατρικής τάχθηκε υπέρ της δωρεάς. Επιπρόσθετα, η ίδια έρευνα έδειξε ότι η ενημέρωση τους προερχόταν από τα ΜΜΕ με ποσοστό 64,6% και 50% από το φιλικό περιβάλλον.¹⁶

Επιπλέον, έρευνα της Ευστρατίου¹⁷ στη Σπάρτη, με φοιτητές, έδειξε ότι 51%, ενημερώθηκε από τα ΜΜΕ και ένα μικρό ποσοστό 17,8% και 17,3% από το οικογενειακό και φιλικό περιβάλλον αντίστοιχα.¹⁷ Σε μελέτη της Κωνσταντίνου,¹⁰ βρέθηκε ότι ποσοστό 58% των νοσηλευτών ενημερώθηκαν από τα ΜΜΕ και 51% από ιατρικά περιοδικά.¹⁰ Στην παρούσα μελέτη 47,1% είχαν ενημερωθεί από τα ΜΜΕ, 30,6% από το φιλικό περιβάλλον και 17,6% από το οικογενειακό περιβάλλον. Αξιοσημείωτο ότι ένα μεγάλο ποσοστό 31,5% δήλωσε ότι δεν είχε ενημερωθεί από κανένα. Ακόμα σε μελέτη των Pouraghaei και συν.,⁸ ανάμεσα σε συγγενείς ασθενών στο Τμήμα Πρώτων Βοηθειών, το 57,8% δήλωσε ως μέσω πληροφόρησης τα ΜΜΕ.⁸ Αντίθετα σε έρευνα των Ramadurg και Gupta¹⁹ στην Ινδία, μεταξύ φοιτητών ιατρικής το 52,7% ενημερώθηκε από εφημερίδες και ένα 30% από το γιατρό τους.¹⁹ Στη συγκεκριμένη έρευνα ποσοστό 57% δήλωσε ότι θα γινόταν δωρητής οργάνων ενώ ένα 39,% δήλωσε άρνηση.

Σε έρευνα των Coad, Carter και Ling,²⁰ που έγινε στο Ηνωμένο Βασίλειο ανάμεσα σε νεαρούς ενήλικες, στο γενικό πληθυσμό, το 44,5% θεωρούσε ότι η θέση της εκκλησίας

είναι κατά της δωρεάς οργάνων.²⁰ Επιπλέον, σε έρευνα στην Ισπανία και Λατινική Αμερική των Rios και συν.,²¹ το προσωπικό των νοσοκομείων που δεν ήταν επαγγελματίες υγείας, θεωρούσε ότι η στάση της εκκλησίας ήταν υπέρ της δωρεάς, με ποσοστό 73%. Σε έρευνα της Κωνσταντίνου,¹⁰ το προσωπικό των νοσοκομείων του Νομού Ηρακλείου με ποσοστό 54,2% συμφωνούσε ότι η εκκλησία τάσσεται υπέρ του θεσμού. Στην παρούσα μελέτη ένα μεγάλο ποσοστό 45,1% δεν γνώριζε τη θέση της Ορθόδοξης εκκλησίας.^{10,21}

Επίσης, η Κωνσταντίνου¹⁰ βρήκε ότι 85,4% (Βενιζέλειο) και 76% (ΠΑΓΝΗ) των νοσηλευτών γνώριζαν ότι υπάρχει νομοθετικό πλαίσιο σχετικά με τη δωρεά. Αντίθετα, σε παρόμοια έρευνα των Θεοδωρακοπούλου και Μπακάλη²² στην Ελλάδα, 82% των σπουδαστών και 62,5% των νοσηλευτών δεν γνώριζαν αν υπάρχει νομοθεσία.^{10,22} Το 9,8% στην παρούσα έρευνα δήλωσε ότι δεν υπάρχει νομοθετικό πλαίσιο και 45,8% δεν γνώριζε αν υπάρχει νομοθεσία στην Κύπρο.

Οι κυριότεροι λόγοι που δεν θα γίνονταν δωρητές οργάνων όσοι δεν εξέφρασαν πρόθεση σε αυτήν την μελέτη είναι με ποσοστό 40,3% ο φόβος, 41,1% η έλλειψη εμπιστοσύνης στις οργανώσεις, 37,9% η έλλειψη εμπιστοσύνης στους γιατρούς σε περίπτωση νοσηλείας και 42,1% αμφισβητούσαν τον εγκεφαλικό θάνατο

αφού η ελπίδα για ζωή υπάρχει μέχρι την τελευταία στιγμή. Σε έρευνα στην Ελλάδα των Θεοδωρακοπούλου και Μπακάλη,²² οι σπουδαστές με ποσοστό 32% και 17% φάνηκε να μην εμπιστεύεται τη διαδικασία της μεταμόσχευσης και να φοβούνται αντίστοιχα.²² Σε έρευνα των Saleem και συν.,²⁶ στο Πακιστάν, θα αρνιόντουσαν να δωρίσουν τα όργανα τους λόγω θρησκευτικών πεποιθήσεων.²⁶ Επίσης, στην Ισπανία και τη Λατινική Αμερική σε μελέτη των Rios και συν.,²¹ ποσοστό 49% αρνήθηκε να γίνει δωρητής γιατί ανησυχούσε για τη μεταχείριση που θα λάβει στα νοσοκομεία σε περίπτωση νοσηλείας.²¹ Επιπλέον, σε μελέτη στη Νέα Υόρκη του Minniefield,²³ 32% του γενικού πληθυσμού έδειξε να μην εμπιστεύεται τους γιατρούς. Αξιοσημείωτο στην έρευνα της Κωνσταντίνου¹⁰ είναι το γεγονός ότι οι εργαζόμενοι στα νοσοκομεία που δεν ήθελαν να γίνουν δωρητές με ποσοστά 42,9% και 57,1%, φοβούνταν και θεωρούσαν ότι δεν θα λάμβαναν την απαραίτητη περίθαλψη αντίστοιχα.^{10,23} Στην περίπτωση εγκεφαλικού θανάτου, αν οι συγγενείς αποφασίζουν αν θα δωρίσουν τα όργανα του ασθενή, άσχετα με το τι είχε δηλώσει όσο ζούσε, ένα ποσοστό 71,8% σε έρευνα της Ευστρατίου¹⁷ στην Σπάρτη διαφωνεί με αυτό. Επιπλέον σε έρευνα στην Κρήτη της Κωνσταντίνου,¹⁰ ποσοστά 34,7% και 44% αντίστοιχα στα 2 νοσοκομεία, συμφωνούν με αυτό. Στη συγκεκριμένη

μελέτη ποσοστό 43% διαφωνεί και 19,2% δεν γνωρίζει για αυτό το θέμα.^{10,17} Σε έρευνα του Dongmei²⁵ ανάμεσα στο υγειονομικό προσωπικό σε νοσοκομείο της Κίνας, το 68,9% συμφώνησε ότι ο εγκεφαλικός θάνατος ορίζεται ως θάνατος.²⁵ Από την άλλη πλευρά, στη συγκεκριμένη έρευνα 42,1% αμφισβήτησε τον εγκεφαλικό θάνατο. Παράλληλα, ένα ποσοστό 37,3% πίστευε ότι ο εγκεφαλικός θάνατος είναι αναστρέψιμος και το 27,8% δεν γνώριζε. Σε παρόμοια έρευνα της Ευστρατίου,¹⁷ το 54% υποστήριξε ότι δεν είναι αναστρέψιμος ενώ αντίθετα το 23,5% ότι είναι.¹⁷ Αντίθετα, σε έρευνα των Kocaay και συν.,²⁴ ανάμεσα σε φοιτητές διαφόρων κλάδων σπουδών συμπεριλαμβανομένου και της νοσηλευτικής, ποσοστό 92,9% απάντησε ότι ο εγκεφαλικός θάνατος δεν είναι αναστρέψιμος.²⁴

Τέλος, σε έρευνα που έγινε στο Πακιστάν των Saleem και συν.,²⁶ στο γενικό πληθυσμό, αυτοί που δήλωσαν ότι θέλουν να γίνουν δωρητές, ποσοστό 46,8%, θα γίνονταν μόνο για κάποιο δικό τους άτομο. Στη συγκεκριμένη μελέτη με αυτήν τη δήλωση διαφωνεί το 44,7%, ενώ μόλις 12,6% συμφωνεί.²⁶

Για την διεκπεραίωση αυτής της έρευνας υπήρξαν ορισμένοι περιορισμοί. Οι συμμετέχοντες ήταν άντρες και γυναίκες μόνο από την επαρχία Λεμεσού και όχι από όλες της επαρχίες της Κύπρου. Επίσης η διανομή του ερωτηματολογίου έγινε σε

τυχαίους χώρους όπου δεν υπήρξε η δυνατότητα για απορίες και καλύτερη επεξήγηση των ερωτήσεων αν χρειαζόταν. Ακόμα η άρνηση ατόμων να συμπληρώσουν το ερωτηματολόγιο λόγω ηθικών διλημάτων.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Συμπερασματικά σε αυτήν την έρευνα, φαίνεται ότι οι περισσότεροι συμμετέχοντες δεν είχαν αρκετές γνώσεις σχετικά με το θέμα της δωρεάς παρόλο που είχαν θετική στάση απέναντι στην δωρεά οργάνων. Ωστόσο, όσοι δήλωσαν άρνηση στην πρόθεση για δωρεά, απάντησαν λανθασμένα σε ερωτήσεις γνώσεων και αυτό εγείρει σοβαρά ζητήματα για άμεση αντιμετώπιση. Ένα μεγάλο ποσοστό δήλωσε ότι δεν έχει ενημερωθεί από κανένα και ένα μικρό ποσοστό δήλωσε σαν πηγή ενημέρωσης τα μέσα μαζικής επικοινωνίας. Χρήζει μεγάλης προσπάθειας από τους ειδικούς φορείς όσον αφορά την σωστή ενημέρωση και εκπαίδευση του κοινού, σχετικά με την δωρεά οργάνων έτσι ώστε η έλλειψη μοσχευμάτων να μειωθεί σημαντικά.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. EOM. "I want to become a donor", the procedure. National Organization of Transplantation, 2012.
2. McGlade D, Pierscionek B. Can education alter attitudes, behavior and knowledge

- about organ donation? A pretest – post – test study. *BMJ Open* 2013;3(12): e003961.
3. Antoniou A. Nurses Knowledge, attitudes and beliefs about the organ donation. Thesis, 2011.
 4. European Commission. Journalist workshop, Organ donation and transplantation, recent facts and figures. Brussels, 2014.
 5. Uskun E, Ozturk M. Attitudes of Islamic religious officials toward organ transplant and donation. *Clin Transplant and donation* 2013;27(1): E37 – E41.
 6. WHO. Transplantation: Guiding principles on human cell, tissue and organ transplantation. Sixty- third World Health Assembly, 2010.
 7. IRoDat. International registry in organ donation and transplantation. Cyprus case, 2010 -2014.
 8. Kurz M. Impact of organ donation education on Us undergraduate nursing students. *Sage Journals* 2014; (24):2.
 9. Μερκούρης Α. Μεθοδολογία Νοσηλευτικής Έρευνας. 1^η Έκδοση. Αθήνα, Έλλην 2008; 112-115.
 10. Konstantinou A. Investigation about the knowledge of the nurses at the public hospitals of Heraklion regarding organ donation. Thesis, 2010.
 11. Albert NM, Collier S, Sumodi V, Wilkinson S, Hammel JP, Vopat L, Willis C, et al. Nurses's knowledge of heart failure education principles. *Heart Lung* 2002; 31(2):102-12.
 12. Anderson J. Hand-scoring of multiple choice questions. *Med Educ* 1983; 17(2):122-33.
 13. Bandaranayake R, Payne J, White S. Using multiple response true-false multiple-choice questions. *Aust N Z J Surg* 1999;69(4):311-5.
 14. Sánchez-Mendiola M, Kieffer-Escobar LF, Marín-Beltrán S, Downing SM, Schwartz A. Teaching of evidence-based medicine to medical students in Mexico: a randomized controlled trial. 2012;(12):107.
 15. Tsavdaroglou T, Palaiolougka X, Droulia P, Tsavdaroglou A, Fotos N, Brokalaki H. The attitudes and knowledge of nursing students about organ donation and transplantation. *Hellenic Journal Nursing* 2013;52(2):215-222.
 16. Feroz AN, Qureshi A, Jilani NB, Zehra N. Knowledge and ethical perception regarding organ donation among medical students. *BMC Medical Ethics* 2013; (14):38.
 17. Evstratiou I. Student's knowledge, attitudes and intentions regarding organ donation and bone marrow transplantation. The role of briefing on bone marrow donation. Thesis, 2014.
 18. Pouraghaei M, Tagizadieh M, Tagizadieh A, Moharamazaden P, Esfahanian S,

-
- Shasharavi N. Knowledge and attitudes regarding organ donation among relatives of patients referred to the emergency department. *Emergency medicine journal* 2015;3(1): 33-39.
19. Ramadurg UY, Gupta A. Impact of an educational intervention on increasing the knowledge and changing the attitude and beliefs towards organ donation among medical students. *Journal of clinical and diagnostic research* 2014; 8(5): JC05 – JC07.
20. Coad L, Carter N, Ling J. Attitudes of young adults from the UK towards organ donation and transplantation. *Transplantation Research Journal* 2013;(2):9.
21. Rios A, Navas A, Garcia-Ayala A, Sebastian J, Cuza A, et al. Attitudes of non-medical staff in hospitals in Spain, Mexico, Cuba and Costa Rica towards organ donation. *Nefrologia – Spanish Nephrology Society* 2013; 33(5): 699- 708.
22. Theodorakopoulou G, Mpakalis NA. The attitude of nursing students and nurses about transplants. *Hellenic journal of Nursing science* 2010;(4): 3:104-109.
23. Minniefield WJ. Journal of the national medical association: Organ donation survey results of a Buffalo, New York, African-American community. *Journal of the national medical association* 2002; (94):11.
24. Kocaay AF, Ceilk S, Ekev T, Oksuz N, Akyol C, Tuzuner A. Brain Death and Organ donation: Knowledge awareness and attitudes of medical, law, divinity, nursing and communication students. 2015; 47(5):1244- 8.
25. Dongmei H, Hai H. Knowledge, attitudes and willingness toward organ donation among health professionals in China. *Transplantation* 2015;99(7): 1379-1385.
26. Saleem T, Ishaque S, Habib N, Saadia S, Jawed A, Khan A, et al. Knowledge, attitudes and practices survey on organ donation among a select adult population of Pakistan. *BMC Medical Ethics* 2009; 10:(5).
-

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΠΙΝΑΚΑΣ 1. Δημογραφικά χαρακτηριστικά του πληθυσμού

Φύλο	<i>Ανδρες</i>	519	43,3%
	<i>Γυναίκες</i>	681	56,8%
Ηλικία, χρόνια	<i>18-29</i>	392	32,7%
	<i>30-39</i>	403	33,6%
	<i>40-49</i>	196	16,3%
	<i>50-59</i>	156	13,0%
	<i>60+</i>	53	4,4%
<i>μέση ηλικία ± τυπ. απόκλ. (μεγ-ελαχ)</i>		36,3±12,1 (18-84)	
Εκπαίδευση	<i>έως δημοτικό</i>	25	2,1%
	<i>γυμνάσιο</i>	45	3,8%
	<i>λύκειο</i>	353	19,4%
	<i>ΤΕΙ</i>	148	12,3%
	<i>ΑΕΙ</i>	629	52,4%

ΠΙΝΑΚΑΣ 2. Συχνότητα απαντήσεων σε ερωτήσεις γνώσεων σχετικά με την δωρεά οργάνων

	Σωστό	Λάθος	Δεν γνωρίζει
Ερωτήσεις	% (95%ΔΕ)		
<i>Η εκκλησία επιτρέπει τη δωρεά οργάνων</i>	33,3 (30,6-35,9)	21,6 (19,3-24,1)	45,1 † (42,5-47,9)
<i>Πρέπει να είσαι απόλυτα υγιής για να γίνεις δωρητής</i>	59,7 † (56,8-62,6)	24,7 (22,1-27,0)	15,6 (13,6-17,7)
<i>Υπάρχει λίστα αναμονής για τους υποψήφιους λήπτες</i>	80,6 † (78,2-82,8)	4,3 (3,2-5,4)	15,2 (13,1-17,3)
<i>Σε περίπτωση εγκεφαλικού θανάτου αποφασίζουν οι συγγενείς για το αν θα δωρίσουν κάποιο όργανο άσχετα με το τι έχει δηλώσει το θύμα όσο ζούσε</i>	37,8 (34,9-40,5)	43,0 (40,1-45,5)	19,2 ‡ (16,9-21,7)
<i>Υπάρχει σχετικό νομοθετικό πλαίσιο για τη δωρεά οργάνων και τη μεταμόσχευση</i>	44,4 (41,5-47,4)	9,8 ‡ (8,3-11,8)	45,8 (43,0-48,6)
<i>Για να αφαιρεθεί κάποιο όργανο από τον υποψήφιο δότη, θα πρέπει αυτός να είναι εγκεφαλικά νεκρός</i>	50,4 † (47,5-53,4)	29,8 (26,9-32,3)	19,8 (17,5-22,0)
<i>Ο εγκεφαλικά νεκρός δότης εξετάζεται για μεταδιδόμενα νοσήματα</i>	67,2 † (64,6-69,8)	6,3 (4,9-7,8)	26,5 (24,0-29,0)
<i>Μπορώ να αλλάξω γνώμη, ενώ έχω ήδη δηλώσει δωρητής</i>	69,1 † (66,6-71,8)	5,3 (3,9-6,5)	25,7 (23,4-28,4)
<i>Μπορεί κάποιος να γίνει δωρητής οργάνων ανεξάρτητα από την ηλικία του</i>	45,5 † (42,8-48,3)	28,8 (26,0-31,2)	25,8 (23,4-28,0)
<i>Ο εγκεφαλικός θάνατος είναι αναστρέψιμος</i>	37,3 (34,7-40,1)	34,9 (32,1-37,7)	27,8 ‡ (25,0-30,3)
<i>Σε περίπτωση εγκεφαλικού θανάτου ο δότης μπορεί να έχει προκαθορίσει που θα δοθούν τα όργανα</i>	42,3 † (39,4-45,3)	28,9 (26,6-31,6)	28,8 (26,2-31,2)
<i>Η δωρεά οργάνων σώζει ζωές</i>	93,4 † (91,9-94,7)	2,0 (1,3-2,8)	4,6 (3,5-5,8)

Τα 95% διαστήματα εμπιστοσύνης (95%ΔΕ) εκτιμήθηκαν με τεχνικές bootstrap.

†Σημαντικά μεγαλύτερη συχνότητα ($p<0.05$). ‡Σημαντικά μικρότερη συχνότητα ($p<0.05$).

ΠΙΝΑΚΑΣ 3. Βαθμός συμφωνίας ερωτήσεων όσον εξέφρασαν πρόθεση να γίνουν δωρητές

Ερωτήσεις	Διαφωνώ απόλυτα	Διαφωνώ	Συμφωνώ	Συμφωνώ απόλυτα	Δεν γνωρίζω
	%				
<i>Θέλω πραγματικά να βοηθήσω το συνάνθρωπό μου</i>	2,3	2,3	41,5	52,3[†]	1,5
<i>Δίνοντας ένα όργανο, σώζεις μια ζωή, πράγμα το οποίο είναι σύμφωνα με τις θρησκευτικές μου πεποιθήσεις</i>	7,5	7,6	38,0	38,9	8,0
<i>Με έχει επηρεάσει συγγενικό – φιλικό πρόσωπο που είναι επίσης δότης</i>	39,5[†]	28,9	14,6	7,7	9,2
<i>Έχω ευαισθητοποιηθεί από συγγενικό –φιλικό πρόσωπο που χρειάστηκε μόσχευμα</i>	34,5[†]	24,6	19,7	13,9	7,3
<i>Θα γινόμουν δωρητής μόνο για κάποιο δικό μου άτομο</i>	44,7[†]	30,1	12,6	7,7	4,8
<i>Τα ΜΜΕ με έχουν επηρεάσει υπέρ του να γίνω δότης</i>	24,6	21,9	32,0[†]	12,3	9,2
<i>Ο τίτλος του δωρητή μου δίνει ικανοποίηση και υπερηφάνεια</i>	16,5	13,9	37,3[†]	27,6	4,7
<i>Με το να γίνω δωρητής ξέρω ότι ένα όργανο μου θα παραμείνει ζωντανό και μετά τον θάνατό μου</i>	19,0	14,8	32,7[†]	25,9	7,6

[†]Σημαντικά μεγαλύτερη συχνότητα (p<0.05). Οι εκτιμήσεις έγιναν μέσω των 95%ΔΕ.

ΠΙΝΑΚΑΣ 4. Βαθμός συμφωνίας ερωτήσεων όσον δεν εξέφρασαν πρόθεση να γίνουν δωρητές

Ερωτήσεις	Διαφωνώ	απόλυτα	Διαφωνώ	Συμφωνώ	Συμφωνώ	απόλυτα	Δε γνωρίζω
	%						
Φοβάμαι	13,6		23,9	40,3[†]	13,8		8,4
Δεν εμπιστεύομαι τις οργανώσεις, θεωρώντας ότι δεν θα λάβω την περίθαλψη που μου πρέπει γνωρίζοντας ότι είμαι δότης	8,8		24,5	41,1[†]	15,9		9,6
Δεν εμπιστεύομαι τους γιατρούς και τον τρόπο που θα με αντιμετωπίσουν σε περίπτωση που νοσηλευτώ, γνωρίζοντας ότι είμαι δότης	11,1		27,3	37,9[†]	16,8		6,9
Δεν έχω εμπιστοσύνη για το αν θα χρησιμοποιηθεί σωστά το μόσχευμα	11,7		29,6	37,7[†]	14,3		6,7
Αδιαφορώ, δεν με αφορά το θέμα της δωρεάς	26,8		44,2[†]	13,4	5,9		9,6
Το αμελώ, δεν το έχω σκεφτεί σοβαρά	15,3		24,9	37,1[†]	18,0		4,6
Δεν είμαι ακόμη συνειδητοποιημένος-κατασταλαγμένος, όσον αφορά το θέμα της δωρεάς οργάνων	13,4		19,7	44,9[†]	17,4		4,6
Αμφισβητώ τον εγκεφαλικό θάνατο, αφού η ελπίδα για τη ζωή κάποιου υπάρχει ως την τελευταία στιγμή	7,5		20,8	42,1[†]	28,3		1,3

[†]Σημαντικά μεγαλύτερη συχνότητα (p<0.05). Οι εκτιμήσεις έγιναν μέσω των 95%ΔΕ.